

Mikko Mehtonen, erityisasiantuntija
Susa Säkkinen, projektitutkija
Samuel Ranta-aho, projektitutkija

7 Onko jatkossa kunnilla lainkaan säästöpotentiaalia vai lähteekö tuottavuusruuvi soten mukana?

Sote- ja maakuntauudistuksen jälkeisen kunnan päätehtäviä ovat elinvoiman ohella sivistys- ja teknisen toimen palveluiden järjestäminen ja tuottaminen. Maakunnille siirtyvissä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävissä kustannusten kasvuvauhti on ollut kuntapalveluista suurinta. Noin 3 prosentin reaali kasvu on jatkunut pitkään, lähinnä väestön ikääntymisestä ja siihen liittyvän kysynnän kasvusta johtuen. Sivistystoimessa ja teknisen toimen palveluissa kustannuskasvu on ollut hillitympää.

Vaikka sosiaali- ja terveystoimi sekä pelastustoimi kunnilta lähtee, vaaditaan kunnilta silti toimia taloudellisen kestävyuden turvaamiseksi. Kunnat ovat tehtäväsiirroista huolimatta jatkosakin merkittävä osa julkista taloutta ja kuntien ratkaisulla on vaikutusta julkisen talouden kestävyteen myös tulevaisuudessa. Mutta onko jäljellä jäävissä tehtävissä lainkaan tuottavuusruuvia jäljellä, kun kustannussyöppönä tunnettu sosiaali- ja terveystoimi on siirtynyt maakunnan vastuulle?

Kiinteistöissä piilee mahdollisuuksia

Etenkin sivistystoimen kiinteistöissä piilee mahdollisuuksia. Jo ennen sote-uudistusta kuntien kiinteistöistä noin puolet koostuu pelkistä koulu- ja päiväkotikiinteistöistä (neliömäärillä mitattuna). Kiinteistökustannukset ovatkin siten merkittävä kustannusajuri ja muodostavat esimerkiksi perusopetuksen kustannuksista vajaan viidenneksen.

Tilatehokkuutta voi nostaa myös muillakin ratkaisulla kuin palveluverkkoa tiivistämällä, esimerkiksi opetuskäytössä olevien tilojen osuutta kasvattamalla. Uusien investointien vaikutus tuottavuuteen ja käyttökustannuksiin tulisi huomioida niiden suunnittelussa.

Tilakysymys koskee muutakin kuin opetusta. Palveluverkon uudistaminen johtaa siihen, että tiloja jää tyhjilleen. Näitä tulisi myydä tai vuokrata mahdollisuuksien mukaan, jotta kustannuksia ei synny tyhjästä.

Toisaalta kunnat toimivat vuokranantajina ainakin 3 vuotta maakunnille vuokrattavien sote-kiinteistöjen osalta. Tilojen käytön ja niiden ylläpidon tehostaminen onkin siten yksi mahdollinen varteenotettava tuottavuustoimi.

Tukipalveluissa skaalaetuja

Kunnat ovat merkittäviä tukipalveluiden tuottajia jatkossakin. Kunnat voivat tuottaa tukipalveluita itselleen, maakunnille ja markkinoille. Tukipalveluiden keskittäminen, tehostaminen ja yhtiöittäminen ovat olleet jo pidempiaikaisia trendejä joilla palveluiden tuottavuutta on saatu korotettua.

Tukipalvelut ovat usein luonteeltaan bulkkipalveluita joissa palveluketju on selkeä sekä prosessi-mainen ja laadun mittaaminen on suoraviivaista. Skaalaedut näkyvätkin usein juuri tukipalveluissa.

Budjetoinnista ja digitalisaatiosta tehokkuutta?

Tuottavuusinnovaatiot syntyvät harvoin ylhäältä alaspäin määrättyinä vaan ne keksitään arjen työssä. Henkilöstön kuunteleminen ja kannustaminen tuottavuusinnovaatioihin ovat avainasemassa toiminnan kehittämisessä. Joskus on myös syytä pohtia, mikä merkitys budjetoinnilla on kannustimiin. Antaako tasainen määrärahabudjetointi tarpeeksi kannustimia siihen, että voimavarat kanavoitaisiin mahdollisimman tehokkaasti? Jotta budjetointiin voitaisiin saada kannustavuut-

ta täytyisi budjetoitavan yksikön aikaansaannos ja tuotos olla yksiselitteisesti mitattavissa.

Digitalisaatio on yksi keino tuottavuuden parantamiseen. Digitalisten ratkaisujen tulisi vähentää palvelutuotantoon vaadittavaa henkilöstömäärää tai muita kustannuksia ja näkyä siten konkreettisine säästöinä.

Digitaaliset ratkaisut näkyvät usein laadun parantumisenä esimerkiksi lyhyempinä jonotusaikoina tai muuten palveluprosessin nopeutumisenä, mutta kustannushyödyt jäävät epäselviksi. Lähtökohtaisesti isoimmat digitalisaatiosta saatavat tuottavuus- ja etenkin kustannushyödyt liittyvät sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin, mutta miksei niitä voitaisi hyödyntää myös kuntiin jäävissä palveluissa? Digitalisaatiossa on toistaiseksi paljon hyödyntämätöntä tuottavuuspotentiaalia sekä laadun, että kustannusten näkökulmasta.

Pienet prosentit, suuret säästöt

Tuottavuudessa pienet prosentit aiheuttavat suuria summia, kun pienet vuosittaiset muutaman prosentin parannukset summautuvat ja kumuloidutvat isoiksi summiksi.

Kuntien investointimenot olivat vuonna 2016 yhteensä 3,5 miljardia euroa, kun taas kuntien käyttötalouden toimintakulut olivat vuonna 2016 vuonna yhteensä 41,4 miljardia euroa. Jo pienetkin prosentuaaliset toimintamenoihin kohdistuvat

tuottavuusparannukset aiheuttavat merkittäviä summia.

Vain reilu 8 prosentin toimintamenoihin kohdistuva tuottavuussäästö kattaisi jo kokonaan kaikki vuoden investoinnit koko kuntasektorin tasolla. Tuottavuustyö onkin pitkäjänteistä työtä ja se koostuu sarjasta monia pieniä ja isoja muutoksia joilla toimintaa tehostetaan ajan mittaan. Tuottavuustyö pitää liittää myös investointien suunnitteluun, jotta niillä ei betonoida toimintaa epätuottaviin malleihin.

Lastensuojelun vaikuttavuusmittari

Kuntaliiton kehittämää Lastensuojelun vaikuttavuusmittaria pääsee käyttämään käyttömaksua vastaan jokainen halukas toimija vuoden 2018 alusta. Mittari toimii sähköisellä alustalla, joten sitä varten ei ole välttämätöntä tehdä muutoksia käytössä olevaan asiakastietojärjestelmään. Mittarilla kartoitetaan asiakasperheen toimintakyky palvelun alussa ja palvelun päättyessä tai tietyn ajanjakson jälkeen. Toimintakyvyn muutoksen kautta pystytään tarkastelemaan palveluiden vaikutuksia asiakasperheeseen. Kustannuslukuihin yhdistettynä saadaan tärkeää tietoa siitä, kuinka paljon konkreettista hyvinvointia rahalla saadaan.

Hyödyt:

- Asiakasperheiden tuen tarve ja siihen liittyvä palveluiden kysyntä pystytään tulevaisuudes-

sa arvioimaan entistä luotettavammin ja tarkemmin.

- Lastensuojelupalveluiden vaikuttavuutta voidaan seurata.
- Resurssit voidaan kohdentaa optimaalisesti niihin palveluihin, jotka tuottavat eniten hyvinvointia.
- Tasalaatuistaa lastensuojelutyön työntekijäkohtaisia eroja, jatkossa myös työtä ohjaavien ominaisuuksien avulla.
- Vastaa Lastensuojelulain ja lastensuojelun laatusuosituksen mukaisiin tavoitteisiin.

Mittarista saatavat tiedot:

- Kunta/käyttäjätaho saa poimittua reaaliaikaisesti oman datansa excel-tiedostona.
- Sähköiseltä alustalta saa valmiita raportointia tukemaan kentän työtä ja tiedolla johtamista.
- Asiakasperheestä rakentuu toimintakykyprofiili, jonka avulla pystytään seuraamaan toimintakyvyn muutosta ja palveluiden toimivuutta asiakastyössä.
- Mittarista saa lapsikohtaisen pdf-raportin asiakastietojärjestelmään liitettäväksi.

Kuntien tuottavuusvertailu

Kuntien tuottavuusvertailu on tilastopalvelu, joka tuottaa palvelukohtaista informaatiota ikäihmisten, opetuksen ja teknisen toimen palveluiden taloudellisesta tuottavuudesta sekä laadusta. Vertailussa tuottavuudella tarkoitetaan taloudellista

7 Onko jatkossa kunnilla lainkaan säästöpotentiaalia vai lähteekö tuottavuusruuvi soten mukana?

tuottavuutta eli kustannusten ja suoritteiden suhdetta. Taloudellisen tuottavuuden rinnalla seurataan palvelun laatua ja vaikuttavuutta indikoivia muuttujia.

Taloudellista tuottavuutta kuvataan reaalisien yksikkökustannuksen muutoksena ajassa. Panosten laskennassa on huomioitu rahan arvossa tapahtuvat muutokset. Suoritteet perustuvat tuotteistukseen ja olosuhdetekijät pyritään huomioimaan mahdollisimman hyvin. Palveluun liittyvät tuotteet saatetaan vertailukelpoisiksi kustannuspainokertoimien avulla. Näin eriarvoiset tuotteet saadaan vertailukelpoisiksi ja laskettua osaksi tuotosta.

Tuottavuusmittarit on luotu kuntien välinen vertailukelpoisuus silmällä pitäen. Tuottavuusvertailussa verrataan kuitenkin ennen kaikkea kunnan

oman tuottavuuden muutosta ajassa. Tuottavuusvertailun eri palveluiden kehitystä ajassa kuvataan indeksikäyrillä. Perusvuosi saa lähtöarvon 100 (esimerkiksi 2010 = 100). Mikäli indeksikäyrä saa arvon 105, on tuottavuus parantunut viisi prosenttia perusvuoteen nähden

Tuottavuusvertailun tuloksia voi hyödyntää kunnan talousarvion tuottavuustavoitteiden asettamisessa ja tarkastuslautakunnan tuloksellisuusarvioinnissa. Kunta voi asettaa kullekin palvelulle tuottavuustavoitteen ja tuottavuusvertailun avulla seurata sen toteutumista. Vertailun avulla kuntaan saadaan vietyä tuottavuusajattelun ja -johtamisen malli, jolloin voidaan paneutua eri palveluiden tuottavuuskehitysten syihin. Vertailun sisällön tarkastelu sopii hyvin myös kunnan luottamushenkilöille.

KUNTIEN TUOTTAVUUSVERTAILU

Kuntien tuottavuusvertailu mahdollistaa tuottavuuden ja tulokellisuuden mittaamisen ikäihmisten, opetuksen ja teknisen toimen palveluista. Ikäihmisten palveluista mitataan: kotihoitoa, vanhainkotihoitoa, tehostettua palveluasumista ja vuodeosastojen pitkäaikaishoitoa. Opetuksessa mitataan: varhaiskasvatusta, perusopetusta ja lukiokoulutusta. Teknisen toimen palveluista mitataan: katujen talvihoitoa, viheralueiden hoitoa, toimitilojen ylläpitoa sekä vesihuoltoa. Tuottavuusvertailun menot katetaan käyttäjämaksuilla.

Käyttäjämaksu
vuodelle 2018 on
enimmillään
2 000 € (+ alv).

